

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО. КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 343.97:343.91 (477) (045)
DOI 10.32782/2523-4269-2023-83-23-28

Джужа Олександр Миколайович,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
головний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності
та захисту прав інтелектуальної власності
(Національна академія внутрішніх справ, м. Київ)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1347-4937>

Тичина Дмитро Михайлович,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник наукової лабораторії
з проблем протидії злочинності
(Національна академія внутрішніх справ, м. Київ)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9430-6101>

ПЕРЕДКРИМІНАЛЬНА ПОВЕДІНКА ДІТЕЙ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

У статті висвітлено проблеми передкримінальної поведінки дітей, яка зумовлює вчинення ними правомірних і неправомірних форм поведінки, виділено й охарактеризовано три види передкримінальної поведінки дітей-правопорушників.

Зазначено, що причини соціально негативного розвитку дитини походять від умов, що характеризують матеріально-побутове становище сім'ї, культуру внутрішньосімейних взаємин, педагогічну компетентність батьків тощо. Дослідженням дітей-правопорушників з'ясовано, що до об'єднання в групи антигромадської спрямованості схильні підлітки, які мають труднощі в соціальній адаптації, а найближче оточення підлітка є носієм певних життєвих цінностей і норм поведінки. Констатовано, що проблема фізичного та психічного здоров'я підлітків тісно пов'язана з проблемами дитячого алкоголізму й наркотизму. Підкреслено, що на рівень правової та моральної свідомості дітей впливають засоби масової інформації, зокрема «забруднення» останніх сценами жорстокості, насильства, порнографії, заперечення традиційних культурних цінностей, спотворення ключових історичних подій завдає величезної шкоди дитячій психіці.

Виділено три види передкримінальної поведінки, де для першого виду характерна стадія передкримінальної правомірної поведінки, а для другого і третього – стадія передкримінальної неправомірної поведінки. Механізм передкримінальної поведінки включає дитину, мікросередовище, асоціальні зв'язки, деградацію та її зв'язок зі злочинним середовищем, протиправний вчинок. Аналіз цих показників щодо представників першого, другого і третього виду дав змогу виявити зростання негативних тенденцій до кожного наступного. Однак ця закономірність не остаточна, позаяк учиненню кримінального діяння може передувати стадія передкримінальної неправомірної поведінки. Наголошено, що заходи профілактики на стадії передкримінальної неправомірної поведінки не мають безпосередньої правової регламентації, а тому автори запропонували профілактичну систе-

му на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному й індивідуально-профілактичному рівнях суб'єктами загальної та спеціальної профілактики. Проведення заходів профілактики за такими кримінологічними рівнями сприятиме системності, результативності, визначатиме цілісний підхід до проблеми, охоплюватиме повний вплив на дитину.

Ключові слова: дитина, поведінка, підліток, причина, умова, насильство, жорстокість, запобігання. профілактика.

Постановка проблеми. За Конституцією України, до основних суспільних пріоритетів і найвищих соціальних цінностей належать людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Саме тому перебіг реалізації державної політики у сфері захисту дитинства тривалий час турбує не лише вчених-юристів і правоохоронців-практиків, а й широкі верстви населення. З метою упровадження в Україні європейських стандартів з охорони прав дитини наша держава взяла на себе низку міжнародно-правових зобов'язань щодо забезпечення належного психічного й фізичного розвитку молоді, її захисту від будь-яких вихилень нормативно врегульованої поведінки.

Сучасні соціально-економічні й політичні перетворення в країні, що пов'язані з реформуванням усіх сфер суспільного життя, неминуче призводять до суттєвих змін у соціальному просторі, зламу колишніх моральних цінностей, норм, традицій, стереотипів мислення. Ці трансформації негативно впливають на формування особистості дітей і зумовлюють учинення ними кримінальних правопорушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошук шляхів удосконалення запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються дітьми, науково осмислений у працях І.О. Бандурки, В.С. Батиргарєєвої, Б.М. Головкина, С.Ф. Денисова, А.П. Закалюка, А.Ф. Зелінського, О.М. Литвинова, В.О. Меркулової, Є.С. Назимка, І.К. Туркевич, Н.С. Юзікової та інших. Праці згаданих учених мають фундаментальний характер і становлять підґрунтя для подальшого наукового пошуку. Однак кримінальні правопорушення, що вчиняються дітьми, характеризуються збільшенням посягань на основні цінності людини (життя, здоров'я, свобода, власність), а також новаціями, особливою жорстокістю й цинізмом, організованістю й автономністю, озброєністю й ресурсним забезпеченням. Зазначені вище обставини зумовлюють необхідність дослідження передкримінальної поведінки дітей, які вчиняють кримінальні правопорушення.

Мета статті – висвітлити проблеми передкримінальної поведінки дітей, яка зумовлює вчинення ними правомірних і неправомірних форм поведінки, виділити й охарактеризувати три види передкримінальної поведінки дітей-правопорушників.

Вклад основного матеріалу. Передкримінальна поведінка є важливим складником конкретного механізму вчинення правопорушення, що відображає формування та розвиток елементів, які входять потім до злочинної поведінки дитини. У силу цього необхідно вивчити генезу такої поведінки.

Процес формування передкримінальної поведінки неоднозначний і може розвиватися в різних напрямках. У кримінологічній науці чітко простежуються дві точки зору на характер цього явища, які розмежовують поведінку на «випадкове» й «закономірне» [1, с. 135].

Автори, які дотримуються першої позиції, стверджують, що в деяких випадках учинення кримінального правопорушення розглядається як результат певного

«стрибка» від установлених суспільством норм до кримінально караного діяння, який зумовлений результатом тривалого впливу несприятливих життєвих умов або їх різкого погіршення; випадкового збігу обставин; відбувається внаслідок «корисливих», «насильницьких» інтересів; некритичного ставлення до можливості переростання правомірного в злочинне діяння.

Випадковий злочинець – особа із загальною позитивною спрямованістю, яка вчинила кримінальне правопорушення внаслідок тимчасового прояву невластивої їй активності антигромадських поглядів (властивостей), викликаной сильним впливом на її свідомість і волю негативних обставин зовнішнього світу. Поведінка «випадкового» злочинця до вчинення кримінального правопорушення характеризується як правомірна, так ускладнюючи організацію та проведення профілактичних заходів щодо такої категорії осіб. Її формування пов'язують із впливом вкрай несприятливої об'єктивної ситуації, яка має в 77% винятковий характер, у разі виникнення якої діти опиняються в критичній ситуації, тобто «не готовими» до екстрених негативних впливів, і як протипага вчиняють кримінальні правопорушення.

Якщо ж в особи правопорушника існує навіть мінімальний ступінь антигромадського спрямування, який відіграє кримінальну роль, то він згодом викликає злочинну поведінку. Отже, учинення кримінального правопорушення є не випадковим, а суб'єктивно детермінованим [2, с. 59].

У певній ситуації раніше приховані негативні властивості в структурі особистості починають домінувати над позитивними, які й виражаються в кримінальному правопорушенні. Таким чином, для дітей-злочинців переважним є еволюційний шлях розвитку передкримінальної поведінки, де спостерігається поступова ескалація деформації особистості: перехід від учинення незначних аморальних провин до правопорушень і вчинення згодом кримінальних правопорушень. Передкримінальна поведінка стала антигромадською та протиправною не в одній точці причинного ланцюга, що веде до злочинного акту, а антигромадський характер вчинку складається поступово, починаючи з незначних відхилень від соціально схвалюваних норм.

Як показують результати проведеного нами дослідження, особливістю передкримінальної поведінки дітей-правопорушників стала, по-перше, наявність лише негативної поведінки, що відхиляється на стадії передкримінальної поведінки, яка включила в себе як соціально-деформовану, так і правопорушну поведінку. По-друге, правопорушникам характерний поступовий процес деформації особи. Для визначення передкримінальної поведінки вивченої категорії підлітків використовували зазначені закономірності. У цьому зв'язку передкримінальну поведінку дітей-правопорушників потрібно розглядати як сукупність правомірних і неправомірних форм поведінки, що відхиляється (негативні соціальні відхилення, які порушують вимоги вікових соціальних ролей, моральні та правові норми, виключаючи кримінально-правові), що сприяють деформації

особи, соціально-негативному розвитку антисуспільної спрямованості [3, с. 260–261].

На основі виокремлення характеру передкримінальної поведінки та зв'язку злочинної поведінки з передкримінальною виділено три види передкримінальної поведінки дітей правопорушників.

До першого виду передкримінальної поведінки (3,7% респондентів) зарахували дітей із моральною деградацією особи. Варто зазначити, що вчинення умисного злочину для осіб першого виду не відповідало їхній колишній поведінці, що логічно витікало з їх передкримінальної поведінки: уживання спиртних напоїв (44,2%), наркотичних засобів (33,4%), психотропних речовин (3,3%), залишення школи й навчання (5,4%) тощо. Є підстави вважати, що аморальну поведінку цих осіб можна розглядати як ґрунт, де за наявності певних причин та умов може формуватися злочинна поведінка.

Другий вид (32,2% респондентів) характеризується антигромадською спрямованістю особистості дитини, що відповідає її внутрішнім настановам. Учинення умисного злочину в цих випадках зумовлюється попередньою поведінкою та виражається не тільки в моральній деградації особи, а й у вчиненні правопорушень незлочинного характеру. Варто зазначити, що поведінка таких підлітків характеризується вчиненням адміністративних правопорушень.

Передкримінальна поведінка дітей цієї групи, як і першої, обтяжувалася такими формами, як пияцтво, наркоманія, токсикоманія, ігроманія тощо. Середній вік засуджених групи, що почали вживати наркотичні речовини й алкогольні напої, становив 14 років 8 місяців. Привертають увагу дані про негативне ставлення до батьків (практично кожен шостий респондент відзначив неповагу, байдужість, ненависть). У підлітків цієї групи відзначені асоціальні зв'язки в передкримінальний період. За даними нашого дослідження, до 14% дітей були залучені до кримінальної протиправної діяльності особами, які мають судимість. У поведінці підлітків відмічалися бродяжництво (13,2%), аморальний спосіб життя (17%).

Третій вид (63,6% респондентів) – у мотиваційній сфері простежується нігілістичне ставлення до кримінального правопорушення, а тому вчинення не було випадковим і відповідало внутрішнім настановам і цінностям. Протиправна діяльність таких підлітків почалася задовго до віку кримінальної відповідальності. Середній вік на момент учинення ними першого кримінального діяння був дуже раннім порівняно з усіма групами і становив 12 років 1 місяць. У представників цієї групи відзначено досить високий рівень рецидиву. На момент відбування покарання підлітки вже мали судимість – умовне засудження. Тому до настання віку кримінальної відповідальності ці підлітки встигли набути злочинного досвіду й до певної міри є резервом професійної злочинності.

Важливим аспектом у формуванні особистості дитини-правопорушника є соціальне оточення, центральне місце в якому посідає сім'я [4, с. 118–120]. Аналізуючи склад сім'ї, можемо зазначити, що в 39,8% опитаних цієї групи проживали в повноцінній сім'ї, тобто мали батька та матір, 36,4% – виховувалися лише матір'ю, 8,2% – виховували інші родичі, 8,4% – проживали в інтернаті та спецшколі.

Відсутність сімейного контролю над поведінкою підлітка призводить до передчасного залишення ним школи. Більшість опитаних (більше ніж 70%) із тих чи інших причин залишали навчання, найпоширенішими серед

яких були небажання навчатися (32,8%) і вплив навколишніх (особливо друзів і раніше судимих осіб) – 26%.

Більшість представників аналізованої групи перебували в полі зору правоохоронних органів. Вони доставлялися до органів поліції за вчинення адміністративних правопорушень, більше ніж половина неодноразово (50,6%). Таким чином, з огляду на те що професійні злочинці, як правило, учиняють своє перше кримінальне правопорушення у віці до 18 років, ця категорія правопорушників певною мірою є перспективним резервом організованої та професійної злочинності.

Результати проведеного нами вивчення дали змогу виділити три види передкримінальної поведінки, де для першого виду характерна стадія передкримінальної неправопорушної поведінки, а для другого і третього – стадія передкримінальної правопорушної поведінки. Кожному типу передкримінальної поведінки відповідають певне мікросередовище, наявність асоціальних зв'язків, моральна деградація та її зв'язок зі злочинним середовищем. Аналіз цих показників щодо представників першого, другого та третього виду дав можливість виявити зростання негативних тенденцій до кожного наступного. Однак ця закономірність не остаточна, позаяк учиненню кримінального діяння може передувати стадія передкримінальної неправопорушної поведінки.

Аналіз зазначених факторів дає змогу згрупувати їх щодо інститутів соціалізації, у яких формується й розвивається особистість підлітка: сім'я, освіта, праця, дозвілля.

Як відомо, центральне місце в системі соціалізації дітей посідає сім'я, яка закладає «фундамент» особистості. Більше того, чим глибше процес дестабілізації інших соціальних інститутів, відповідальних за виховання підлітків, тим важливішою і значущою стає роль сім'ї як необхідної ланки, за допомогою якої суспільство передає підростаючому поколінню систему правил соціально схвалюваної поведінки – трудової, дозвольної, сімейно-побутової тощо, а також допомагає не просто дотримуватися цих правил, а й свідомо підходити до їх засвоєння. Саме в сім'ї діти отримують первинний соціальний досвід, який надалі стає основою для подальшої соціалізації особистості. Поведінка дитини відображає умови життя й виховання в сім'ї. У цьому сенсі конкурувати із сім'єю не може жодна громадська чи державна виховна установа. Вона дає необхідні початкові знання про навколишній світ, допомагає сформувати потрібні навички та переконання, оберігає дітей від різноманітних труднощів і негараздів.

Якщо батьки усвідомлюють, що потрібно дбати про гармонійний розвиток особистості дитини, то ми можемо бути впевнені в правильній їх поведінці в побуті, на вулиці, навчальному закладі тощо.

Виховний вплив сім'ї має двоякий характер. По-перше, такий вплив полягає в усвідомленні цілеспрямованості виховання, коли батьки навчають свою дитину, виховують у неї корисні навички, застосовують необхідні заходи покарання та заохочення. По-друге, дитину формують умови життя, побуту, система взаємин, інтереси, потреби, які становлять зразки поведінки членів сім'ї.

Водночас порушення структури сім'ї впливає на виховний процес, але не критично, а лише в поєднанні з іншими обставинами, які можуть послаблювати чи посилювати цей вплив. Причини соціально негативно розвитку дитини варто шукати в комплексі умов, що характеризують матеріально-побутове становище сім'ї, культуру внутрішньосімейних взаємин, педагогічну компетентність батьків тощо.

Побутові умови включають як рівень житлових умов, так і забезпеченість необхідним одягом, побутовою та комп'ютерною технікою тощо. Саме в побуті формуються такі стійкі соціально-психологічні явища, як звичаї, традиції, у системі яких і через які формується особистість підлітка [5, с. 101–103].

Рівень матеріальної забезпеченості сім'ї відбивається насамперед на можливості надати дитині гідну освіту та здобути в майбутньому професію. Малозабезпечена сім'я здебільшого має менше можливостей для повноцінного виконання виховних функцій. Однією з найважливіших умов формування особи підлітка є моральна атмосфера в сім'ї: наявність чи відсутність у ній джерел антигромадського, аморального впливу, моральна орієнтація батьків, сформована система цінностей, визначальна повсякденна поведінка батьків. Моральні принципи, що переважають у сім'ї, переходять від покоління до покоління у вигляді соціального досвіду, що передається шляхом виховання. Моральна (аморальна) поведінка батьків, їх особистий приклад впливають на формування внутрішнього світу дітей [6, с. 130–132]. Батьки такого підлітка не схильні застосовувати жорсткі заходи виховання, засновані на окрику, уживанні лайливих слів, побоїв.

Зазначимо й те, що в дітей-правопорушників і високий відсоток судимих членів сім'ї та друзів. Так, на наявність судимості в близьких родичів указали 25% підлітків. Непоодинокі й випадки втягування молодших братів у злочинне середовище (53%). Спроба встановити характер зв'язків між кримінальними правопорушеннями дала змогу з'ясувати, що очевидними є не фізичні й тим більше генетичні зв'язки між злочинцями, а соціальні, насамперед у формуванні системи цінностей і норм поведінки підліток керується прикладами та стереотипами, що склалися в навколишньому середовищі. У цьому стереотипи поведінки членів сім'ї нерідко сприймаються підлітком як типові для суспільства загалом.

Наступним кроком у цьому напрямі є розрив дітей зі школою, тобто регулярним відвідуванням занять. Діти, які не знайшли опори серед педагогів, однокласників, знаходять друзів поза школою, які нерідко бувають старшими за віком і найчастіше є представниками асоціальної субкультури.

Дослідження дітей-правопорушників показало, що до об'єднання в групи антигромадської спрямованості схильні підлітки, які мають труднощі в соціальній адаптації. У психології це явище пов'язане з неможливістю самореалізації в сім'ї та школі, має назву «синдром госпіталізму», під яким розуміється неможливість входження індивіда в нові соціальні спільноти або як наслідок несприятливої позиції індивіда в системі взаємозв'язків усередині групи. У результаті підліток, який шукає соціальних контактів і самореалізації, не маючи можливості задовольнити цю потребу в колективі однолітків з нормальною спрямованістю розвитку, самовиражається у вуличних компаніях, де вживання алкоголю, наркотиків і вчинення інших протиправних дій – необхідна умова адаптації в цьому середовищі [7, с. 87].

Найближче оточення підлітка є носієм певних життєвих цінностей і норм поведінки. Його вплив може мати різний характер, як позитивний, так і негативний, що надалі може призвести до конфлікту дітей із суспільством і законом. До злочинної діяльності залучають зазвичай друзі, знайомі. Більшість із них було втягнуто до вчинення правопорушення друзями – до 25%, які мали судимість – 12,5% [7, с. 90]. Таким чи-

ном, чим більше виражені асоціальні зв'язки дітей, тим сильніша деформація особи підлітка. Способи втягнення до злочинної діяльності дітей досить різноманітні, але найпоширенішими є впевненість у безкарності. Характерною мотивацією є почуття помсти й заздрості. Крім того, страх осуду з боку друзів і втрати їхньої довіри часто також породжують сприйняття стійких антигромадських цінностей.

Проблема фізичного та психічного здоров'я підлітків тісно пов'язана з проблемами молодіжного алкоголізму й наркотизму. Зокрема, 84% респондентів заявили, що вживали алкоголь, кожен п'ятий перебував на обліку в нарколога (20,2%). Найбільше опитаних зазначили, що почали вживати алкогольні напої з 13–14 років (38,4%). За розпивання спиртних напоїв кожен третій доставлявся до поліції (31,5%). Вік, з якого опитувані почали вживати спиртні напої, становив 13 років 7 місяців.

Будь-яка форма сп'яніння в дітей зумовлює інтоксикацію організму, завдає травму їхній нервовій системі, психіці, моральності. Особливо пагубна пристрасть до наркотичних речовин незалежно від форми їх уживання (куріння, нюхання, внутрішнє введення), що викликає стійку залежність та істотно завдає шкоди здоров'ю. Більшість підлітків зазначили, що вперше втягнулися до вживання наркотиків на вулиці у віці 14–15 років, під час проведення спільного дозвілля (20–25%).

На рівень правової та моральної свідомості дітей, їхнього кругозору впливають засоби масової інформації. «Забруднення» засобів масової інформації сценами жорстокості, показ у привабливому світлі злочинців, велика кількість порнографічних сюжетів, заперечення традиційних культурних цінностей, спотворення ключових історичних подій завдають величезної шкоди дитячій психіці. Публікації в Інтернеті, які рекламують деякі зухвалі форми проведення дозвілля, теж не найкраще впливають на рівень моральності дитини [8].

Недостатнє законодавче регулювання питань працевлаштування підлітків, небажання підприємств приймати працювати дітей штовхають останніх у нелегальний ринок праці, а інших – до вчинення кримінальних правопорушень. З огляду на вкрай слабе залучення осіб до 18 років до праці, відбувається викривлення споживання матеріальних благ на головну для них життєву цінність. Вирішення цього питання може бути досягнуто внаслідок квотування робочих місць, яке здійснюється підприємствами за певні пільги.

Поведінка дитини привертає увагу суб'єктів сектору безпеки тільки з учиненням правопорушення. Цілком очевидно, що вчинення з часом кримінального правопорушення є відображенням їхньої протиправної поведінки в передкримінальний період. Вивчаючи питання останньої, необхідно звернути увагу на початок протиправної діяльності, яка розпочинається в середньому з 12 років, а 30,8% учинили понад три протиправні діяння. Тому, говорячи про протиправну поведінку дитини, необхідно наголосити, що вчинення кримінального правопорушення виявилось не випадковим, суб'єктивно детермінованим, зумовленим попередньою поведінкою дитини та, як видається, лише певною мірою зумовленим впливом украї несприятливої об'єктивної ситуації. У низці випадків цьому сприяє висока латентність, яка породжує безкарність і призводить до вчинення нових тяжких правопорушень.

Побудову системи профілактики передкримінальної поведінки дітей варто здійснювати відповідно до кримінологічних стадій. У зв'язку з цим розподіл суб'єктів виглядатиме так:

1) суб'єкти загальної соціальної профілактики, які здійснюють функції раннього запобігання правопорушенням з вирішенням основних виховних та освітніх завдань [8, с. 48–50]. До них належать органи освіти, органи опіки та піклування, органи соціального захисту, комітети у справах молоді, органи служб зайнятості, органи охорони здоров'я, центри психологічної допомоги сім'ї та дітям, кабінети соціально-правової допомоги, центри соціальної адаптації підлітків, спеціальні навчальні виховні установи відкритого типу;

2) суб'єкти спеціальної профілактики, які безпосередньо виконують запобіжну роботу щодо дітей, які перебувають у соціально небезпечному становищі (уповноважені підрозділи органів Національної поліції; приймальники-розподільники для дітей органів Національної поліції; школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної реабілітації органів освіти; центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я; спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України; притулки для дітей; центри соціально-психологічної реабілітації дітей; соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка) – ст. 1 «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей») [9].

Побудова профілактики на стадії передкримінальної поведінки з позицією системного підходу визначає цілісний підхід до цієї проблеми. Обидва напрями взаємопов'язані і взаємозумовлені: впливаючи на середовище, суб'єкти водночас впливатимуть на особистість, інакше запобіжна діяльність може бути не результативною.

Реалізація таких запобіжних заходів здійснюється через заходи індивідуально-профілактичної роботи

[10, с. 41–43], що є конкретизацією загальносоціальних і спеціально кримінологічних заходів щодо окремої дитини. Індивідуально-профілактична робота передбачена й щодо батьків дітей і (або) їхніх законних представників, якщо вони не виконують своїх обов'язків щодо виховання, навчання дитини, негативно впливають на їхню поведінку або жорстоко поведуться з ними.

Висновки. Таким чином, профілактика передкримінальної поведінки – це діяльність уповноважених державних органів, громадських організацій, спрямована на запобігання правомірним і неправомірним формам передкримінальної поведінки, складнощі корекційного процесу яких на кримінологічних рівнях зумовлені мікросоціальним середовищем і неоднорідністю деформацій поведінки (порушення вікових соціальних ролей, моральних і правових норм), що негативно впливають на дитину.

Заходи, що застосовуються на стадії передкримінальної неправомірної поведінки, не мають безпосередньої правової регламентації та включають таке:

- заходи виховного характеру, засновані на моральному впливі на підлітка (бесіди, правове виховання тощо);
- заходи колективного виховання (залучення до праці, організація шкільних кооперативів тощо);
- заходи, пов'язані з контролем над поведінкою (відвідування дітей за місцем проживання, нейтралізація обставин, які негативно впливають на формування особи-дитини).

Отже, корекція деформаційних процесів дитини та її поведінки має здійснюватися за допомогою методів психолого-педагогічного характеру за максимального обмеження втручання органів спеціальної профілактики.

Список використаних джерел

1. Меркулова Ю.В. Акцентуації характеру як передумова втягнення дітей у злочинну діяльність. *Вісник Одеського ін-ту внутр. справ*. 2005. № 1. С. 135–137.
2. Антонян Ю.М. Психологічне відчуження особистості й злочинної поведінки: генезис і профілактика дезадаптивних злочинів : монографія. Єреван : Айастан, 1987. 206 с.
3. Кримінологія : підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. В.В. Чернея, О.М. Джужі. Київ : ФОП Маслаков, 2020. 612 с.
4. Мироненко В.П. Злочинність дітей як наслідок неналежного сімейного виховання. *Наук. вісн. Нац. акад. внутр. справ України*. 2000. № 1. С. 118–124.
5. Юзікова Н.С. Злочинність неповнолітніх: особливості, сучасні тенденції та заходи запобігання і протидії їй : монографія. Дніпро : Біла К.О., 2016. 510 с.
6. Герасименко Л.В. Особливості детермінації злочинної поведінки дітей. *Наук. вісн. Нац. акад. внутр. справ України*. 2006. № 2. С. 130–135.
7. Тарарухин С.А. Преступное поведение: социальные и психологические черты : монография. Киев, 1984. 220 с.
8. Бандурка І.О. Діти, сім'я, злочинність неповнолітніх: взаємозв'язок : монографія. Харків : Золота миля, 2014. 280 с.
9. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24 січ. 1995 р. № 20/95-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
10. Женунтій В., Біленчук П. Регламентация індивідуальної профілактики правопорушень. *Право України*. 1998. № 4. С. 41–45.

References

1. Merkulova Yu. V. (2005). Aktsentuatsii kharakteru yak peredumova vtiahnennia ditei u zlochyynu diialnist. *Visnyk Odeskoho in-tu vnutr. sprav*. Odesa, № 1. S. 135–137 [in Ukrainian].
2. Antonian Yu. M. (1987). *Psykhologichne vidchuzhennia osobystosti i prestupnoho povedinky: henezys i profilaktyka dezadaptivnykh prestuplenyi*: monohrafiia. Erevan: Aiastan, 206 s. [in Ukrainian].
3. *Kryminolohiia: pidruchnyk* / O.M. Dzuzha, V.V. Vasylevych, V.V. Cherniei, S.S. Cherniavskiyi ta in. ; za zah. red. V.V. Chernieia, O.M. Dzuzhi. Kyiv : FOP Maslakov, 2020. 612 s. [in Ukrainian].
4. Myronenko V.P. (2000). *Zlochyynnist ditei yak naslidok nenalezhnogo simeinoho vykhovannia*. *Nauk. visn. Nats. akad. vnutr. sprav Ukrainy*. № 1. S. 118–124 [in Ukrainian].
5. Yuzikova N.S. (2016). *Zlochyynnist nepovnlitnikh: osoblyvosti, suchasni tendentsii ta zakhody zapobihannia i protydii yii*: monohrafiia. Dnipro : Bila K.O., 510 s. [in Ukrainian].
6. Herasymenko L.V. (2006). *Osoblyvosti determinatsii zlochyynnoi povedinky ditei*. *Nauk. visn. Nats. akad. vnutr. sprav Ukrainy*. № 2. S. 130–135 [in Ukrainian].

7. Tararukhyn S.A. (1984). Prestupnoe povedenye: sotsyalnye y psykholohycheskye cherty: monohrafiya. Kyev, 220 s. [in Ukrainian].
8. Bandurka I.O. (2014). Dity, sim'ia, zlochynnist nepovnolitnikh: vzaiemozv'iazok : monohrafiia. Kharkiv : Zolota mylia, 280 s. [in Ukrainian].
9. Pro orhany i sluzhby u spravakh ditei ta spetsialni ustanovy dlia ditei : Zakon vid 24 sich. 1995 r. № 20/95-VR. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
10. Zhenuntii V., Bilenchuk P. (1998). Rehlamentatsiia indyvidualnoi profilaktyky pravoporushen. Pravo Ukrainy. № 4. S. 41–45 [in Ukrainian].

Dzhuzha Olexandr,

Doctor of Law, Professor, Honoured Lawyer of Ukraine,
Chief Researcher Fellow of the Department of Organization of Scientific Activity and Intellectual Property Rights
(National Academy of Internal Affairs, Kyiv)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1347-4937>

Tychyna Dmytro,

PhD in Law, Senior Researcher,
Leading Research Fellow at the Crime Lab
(National Academy of Internal Affairs, Kyiv)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9430-6101>

PRE-CRIMINAL BEHAVIOR OF MINORS (CHILDREN) WHO COMMIT CRIMINAL OFFENSES

The article highlights the problems of pre-criminal behavior of children, which causes them to commit lawful and unlawful forms of behavior; identifies and characterizes three types of pre-criminal behavior of child offenders.

It is noted that the causes of the child's socio-negative development come from the conditions characterizing the family's financial situation, the culture of intra-family relations, the pedagogical competence of parents, etc. The study of delinquent children revealed that teenagers who have difficulties in social adaptation are prone to join antisocial groups, and the closest environment of the teenager is the bearer of certain life values and norms of behavior. It was established that the problem of physical and mental health of teenagers is closely related to the problems of childhood alcoholism and drug addiction. It is emphasized that the influence on the level of legal and moral awareness of children is exerted by mass media, and it is the "pollution" of the latter with scenes of cruelty, violence, pornography, denial of traditional cultural values, and distortion of key historical events that causes enormous damage to children's psyche.

Three types of precriminal behavior are distinguished, where the first type is characterized by the stage of precriminal lawful behavior, and the second and third are characterized by the stage of precriminal misconduct. The mechanism of precriminal behavior includes the child, the microenvironment, antisocial relationships, degradation and its connection with the criminal environment, and an illegal act. Analysis of these indicators in relation to representatives of the first, second and third types allowed us to reveal the growth of negative trends for each subsequent one. However, this regularity is not final, since the commission of a criminal act may be preceded by a stage of pre-criminal misconduct.

It is emphasized that prevention measures at the stage of pre-criminal misconduct do not have direct legal regulation, and therefore the authors proposed a preventive system at the general social, special criminological and individual preventive levels, by subjects of general and special prevention. implementation of prevention measures at such criminological levels will contribute to systematicity, determine a holistic approach to the problem, cover the full impact on the child, and effectiveness.

Key words: child, behavior, teenager, cause, condition, violence, cruelty, prevention, prevention.

Надіслано до редколегії 13.05.2023